14

RVDIMENTA IOANNIS DESPAVTERIJ

RVDIMEN
TA IOANNIS DESPAV
terij Niniuitæ, denuo ædita, & in
treis partes diuiſa. Pueris utiliſ
ſima, & pernecessaria, Quic
quid in iuuenum introdu
ctorio continetur, mul
to ſignificantius,
& uerius con
tinens.

Adiecta ſunt multa ſcitu digniſſima,
cum queſtiunculis de pœnitentia.
Adiectæ ſunt item nuperrime adno
tationes, quas tale ſignum ⁎ indicat.

LVGDVNI,
M. D. XXXVI.

Aa 1

¶ Despauterius. M. Joanni Vincano Nyombolten. Compatri suo charissimo. S. P. D.

Conquesti sunt apud nos pleriq;: in quorum & tu albe Vincane doctissime: nondum puerorum rudimenta reperi ulla pueris satis facilia: quod etiam in meis nonnulla deprehẽdantur: grammatice vestibulũ adeuntibus nimis ardua. Quocirca cum amicis compluscululis me rogasti ut rudimenta secũdo ederem: modo (si fieri posset) faciliori excogitato. Parui amicorum votis: hoc certe libentius: q̃ scim priorem editionem adhuc crudam fuisse precipitatam. Itaq; opusculũ elucubraui tripertitum. Prima pars minutissima queq; continet breuissime. Secunda vulgatiores latinitatis regulas complectitur. quibus mediocriter cognitis primã grammatice nostre vel Alexandri &c. partem bonis auibus adulescentuli adeant. Tertia pars maiora quedam habet & firmiora illuminatis iam paululũ ingeniis. Vernaculum nusq; adieci: hanc prouinciam preceptoribus relinquens: ut qui non nostratibus solum hoc opusculum scripsi: verumetiam Gallis / Hispanis / Anglis &c. Adieci questiunculas fortassis non omnino aspernandas de penitentia: confessione: peccatis: articulis fidei: & id genus reliquis: ut ab ineunte etate sacris pueri imbuantur: circa que vana sunt omnia. Hanc ergo secundam Rudimentorum editionem tuo nomini dedicatam: qui puerorum doctor es diligentissimus: boni consule & meam apud Bergenses famam a Despauterio mastigibus viriliter tuere cum amico communi. M. Joanne Centipondio medico expertissimo. Vale.
Cominii. Quarto Idus Decembres. Anno. M.D.xiij.

Partes grāmatice quot sunt? Quatuor. Que? Litera vt a. Syllaba vt pa. Dictio vt pater. Oratio vt pater noster. Quid est litera? Minima pars vocis composite que scribi potest indiuidua. Quot sunt litere? Uigintidue. Que? A b c d e f g i k l m n o p q r s t v x y z. Quare omittis h? Quia litera nō est sed aspirationis nota. Quare omittis ⁊ ꝯ ꝛc.? Quia litere non sunt sed syllabarum compendia siue abreuiationes.

¶ Quotuplex est litera? Duplex. Quomodo? Uocalis ⁊ cōsonans. Quid est vocalis? Que plenam per se vocem facit. Quot sunt vocales? Quinq̧. Que? A e i o u. Quib⁹ additur y greca. Quid est consonans? Littera que cum vocali sonat. vt b cum e. Quot sunt consonantes? Sexdecim. Que? b c d f g k l m n p q r s t x z. Quid est syllaba? Literarum comprehensio sub vnico spiritu: ⁊ aliquando vna litera. vt, aue. Quid est diphthongus? Duarum vocalium in eadem syllaba vim suam retinentium complexio. Quot sunt diphtongi? Quatuor: Que? ae oe au ⁊ eu. ⁊ in paucis ei. vt aeneas/coena/author/euge/ei. Pro ae ⁊ oe profertur nunc e. Quid est dictio? Minima pars orationis aliquid significās. vt homo. Quid est oratio? Dictionum congrua ordinatio vt homo albus. ¶ Partes oratiōis quot sunt? Octo. Que? Nomen. Pronomen. Uerbum. Aduerbiū. Participium. Cōiunctio. Preposītio. Interiectio. Quot sunt partes oratiōis declinabiles? Quatuor. Que? Nomen. Pronomen Uerbū. Participium. Quot sunt partes orationis indeclinabiles? Quatuor. Que? Aduerbium. Coniunctio. Prepositio. Interiectio.

* Literarum cōpendia sunt ⁊ ꝯ: nō littere.

Poeta que pars orationis? Nomen. Quare? Quia significat substātiam cum qualitate propria vel communi. Poeta quale nomen? Substantiuū. Quare? Quia potest per se stare cum verbo in sensu perfecto. vt poeta scribit. Albus quale nomen? Adiectiuū. Quare? Quia non potest per se stare cum verbo in sensu perfecto. vt albus currit non dicitur: sed albus equus currit. Nomini quot accidūt? Sex. que? Qualitas/comparatio/genus/numerus/figura/casus quibus iungimus cum declinatione Speciem. Poeta cuius qualitatis? Appellatiue. Quare? Quia nisi res desint multorū nomen est in vnica significatione. Roma cuius qualitatis? Proprie. Quare? Quia in vnica significatione vnius nomen est. ¶ Quot sunt qualitates in nomine? Due. Que? Propria ⁊ appellatiua. Poeta comparatur? Non. Quare? Quia eius significatio augeri vel minui nequit in comparando. Albus comparatur? Ita. Quare? Quia eius significatio potest augeri vel minui in comparando. vt Albus albior albissimus. Poeta cuius gradus comparationis? Nullius. Quare? Quia nullum substantiuum comparatur. Albus cuius gradus comparationis? Positiui. Quare? Quia significat rem suam sine excessu. Albior cuius gradus comparationis? Comparatiui. Quare? Quia significat rem suam cum excessu non summo. Albissimus cuius gradus comparationis? Superlatiui. Quare? Quia significat rem suam cum excessu summo. Comparationis gradus quot sunt? Tres. Qui? Positiuus vt doctus. Comparatiuus vt doctior. Superlatiuus vt doctissimus. Poeta cuius generis? Masculini. Quare? Quia declinatur cum hic. vt hic poeta. Musa cuius generis? Feminini. Quare? Quia declinatur cum hec: vt nominatiuo hec musa. Templum cuius generis? Neutri. Quare? Quia declinatur cum hoc. vt nominatiuo hoc templum. Parens cuius generis? Communis. Quare? Quia declinatur cum hic ⁊ hec. vt nominatiuo hic ⁊ hec parens. Felix cuius generis? Omnis. Quare? Quia declinatur cum hic ⁊ hec et hoc. vt nominatiuo hic ⁊ hec ⁊ hoc felix. Passer cuius generis? Epiceni. Quare? Quia sub vno articulo masculum ⁊ femellam significat. vt hic passer. Dies cuius generis? Dubij. Quare? Quia pro eadem re in vario genere reperitur. vt hic vel hec dies. Genera nominū quot sunt? Septem. Masculinū/femininum/neutrū/commune/omne/epicenū/⁊ dubiū. Poeta cuius numeri? Singularis. Quare? Quia singulariter profertur. Poete cuius numeri? Pluralis. Quare? Quia pluraliter profert. Quot sunt numeri in nomine? Duo. qui? Singularis. vt hic magister. Pluralis vt hi magistri. Poeta cui⁹ figure? Simplicis. quare? quia nequit diuidi in duas ptes vel plures intelligibiles prioris sensus capaces. Respublica cuius figure? Cōposite

* Qualitates in noie

Quare? quia pōt diuidi in duas partes vel in plures intelligibiles pōris sensus capaces vt in res et publica. Figure noim quot sunt? due. q̄? Simplex vt decēs potēs Cōposita vt indecēs impotēs. Poeta cui⁹ casus? Nti quare? qr in eo casu declinādo reperit̄. vt ntō hic poeta. Quot sunt casus in noie? sex. qui? Ntūs: gtūs: dtūs: actūs: vctūs: et abltūs. Poeta quote declinatiōis? Prime. quare? qr eius gtūs cu3 dtō desinit in ae diphthongō vt poeta poetae poetae. Dñs quote declinatiōis? Scde. q̄re? qr eius gtūs desinit in i et dtūs in o. vt dñs dñi dño. Homo quote declinatiōis? Tertie. Quare? qr eius gtūs desinit in is et dtūs in i. vt homo hoīs homini. Man⁹ quote declinationis? q̄rte. quare? qr eius gtūs desinit in us. et dtūs in ui. vt man⁹ man⁹ manui. Species quote declinationis? quinte. quare? qr ei⁹ gtūs desinit in ei et dtūs in ei. vt spēs speciei speciei. Quot sunt declinatiōes noim? quinq̄. que? Prima secūda tertia: quarta: et quinta. Declina Poeta. Ntō hic poeta. Gtō huius poete Dtō huic poete Actō hunc poetam. Uctō o poeta. Abltō ab hoc poeta. Et plr̄ ntō hi poete Gtō hoꝝ poetaꝝ. Dtō his poetis. Actō hos poetas. Uctō o poete. Abltō ab his poe-

* Species in noie

ne. Poeta cuius speciei? deriuatiue. quare? qr deriuat̄ ab alio. A quo? a poeo. i. facio creo: qr poeta est factor carminum. Res cuius speciei? Primitiue. quare? qr a nullo deriuat̄. Quot sunt species in noie? due. que? pmitiua et deriuatiua. Poeta quote persone? Tertie. quare? qr significat rem de qua fit sermo. Nā Omne nomē oē pronomē: oē participiū: est tertie psone: preter ego cum casib⁹ suis: quod est prime persone: et tu cum suis casibus: quod cū omni vocatiuo est secunde persone.

Numer⁹ pronoim.

Ego que pars orōnis? pnomē. quare? quia loco pprij noīs ponitur et certā significat personā. ¶ Quot sunt pnomina? q̄ndecim. que? Ego tui sui: ille: ipse: iste: hic. et is. meus: tuus: suus: noster: vester: nostras: et vrās. Ego quale pronomen? demonstratiuū. quare? Quia per ipm aliquid demōstramus. Quot sunt pnomina demōstratiua? decē. que? ego: tu: hic. iste: me⁹: tu⁹: noster: vester: nr̄as: vestras. Quale pnomē est is. Relatiuū. quare? qr per ipm aliqd referim⁹: vt diligo Joānē et filiū eius. Quot sūt pnoia relatiua? quatuor. que? Js su⁹: ipe: sui: Jlle refert et monstrat. vt hic aliqñ. Pronomini quot accidūt? Sex. que? Species gen⁹ numer⁹ figura persona casus cū declinatione. Ego cuius speciei? Primitiue. quare? quia a nullo deriuatur. Quot sunt pnoia primitiue speciei? Octo. que? Ego: tui: sui: ille: ipe: iste: hic. is. Me⁹ cuius spēi? deriuatiue. Quare qr deriuat̄ ab alio. A quo. A gtō mei. Quot sūt pnoia deriuatiue speciei? Septē. Que. Me⁹ tuus suus nr̄ vester nr̄as vestras. Quot sunt species in pronoie? Due. que? Primitiua et deriuatiua. Ego cuius gn̄is Omnis. Quare. quia omni generi conuenit: vt ego vir. ego femina. ego aial. Quot sunt pnoia oīs gn̄is: quinq̄ que? Ego tu sui nostras vrās. Jlle cuius generis. Masculini. Quare. quia masculino generi cōuenit. vt ille puer. Jlla cuius gn̄is. Feminini: quare. Quia feminino generi cōuenit. vt illa mensa. Jllud cui⁹ generis? Neutri. quare? quia neutro generi cōuenit. vt illud templū. Genera pronoim quot sunt? Quatuor. que Masculinū femininū: neutrum et omne. Ego cuius numeri? singularis. Nos cuius numeri? pluralis. Ego cui⁹ figure? simplicis egomet cuius figure Cōposite. Ego quote psone? Prime. quare? qr significat rem de se loquentē. Quot sunt pronoia prime persone? Unum quod? Ego mei vel mis. et c. Tu quote persone? secunde. quare. quia significat rem ad quam fit sermo. Quot sunt pnoia secunde persone? Unū. quod. tu tui vel tis cum omni vocatiuo. Jlle quote persone. Tertie. quare? quia significat rem de qua fit sermo. Quot sunt pronomina tertie persone Reliqua omnia. Persone pronominū quot sunt? Tres. que? Prima: secunda: tertia Ego cuius casus. Nominatiui. quare. quia in eo casu declinādo reperit̄. Ego quote declinationis? Prime. quare. Quia eius genitiuus desinit in i. et datiuus in i. vt ego mei mihi. Quot sunt pnoia prime declinatiōis? Tria. q̄. ego: tui: sui Jlle quote declinationis. Secūde. quare. quia eius gtūs desinit in ius syllabas vel ius syllabā vt ille: illius: hic: hui⁹. Quot sunt pnoia secūde declinatiōis? quinq̄. q̄ Jlle ipe iste hic is cū idē. Meus quote declinationis? Tertie. quare. quia eius genitiuus desinit in i vel in e. et dtūs in o. vel in e. vt meus mei mee meo mee meo. Quot sunt pronomina tertie declinationis? Quinq̄. que? Meus tu⁹ su⁹ noster vester. Nostras quote declinationis? quarte. quare: qr eius genitiu⁹ desinit in atis. et dtūs in ati. vt nostras nr̄atis nr̄ati. Quot sūt pnoia quarte declinatiōis? Duo. que Nostras et vrās Quot sunt declinationes pronominū? quatuor. que. Prima secunda: tertia: quarta. Declina ego. Persone prime generis omnis ego mei vel mis et c.

* Pronomina oīs generis

* Prime declinationis pnoia

* Pronominū declinationes.

Amo que pars? Verbum. Quare? Quia est pars orationis cum tempore: et persona sine casu: aut agere aliquid: aut pati: aut neutrum significans. Agere: vt verbero. Pati: vt verberor. Neutrum vt sum. Amo quale verbum? Personale. Quare? Quia nisi sit defectiuum: per tres distinctas personas in vtroque numero coniugatur: vt amo amas amat etc. Oportet quale verbum? Impersonale. Quare? Quia quum sit plenum coniugatur solum per vocem similem tertie persone singularis numeri: vt oportet oportebat oportuit etc. Quotuplex est verbum? Duplex. quomodo? Personale et impersonale. Oportet quale impersonale? Actiue vocis. Quare? quia in t desinit: et vernacule dicitur gallice per il: theutonice per het: vt oportet il faut: het moet. Amatur quale impersonale? Passiue vocis. quare? Quia in tur desinit: vt vernacule dicitur gallice per on theutonice per men: vt amatur on ayme: men mint. Quotuplex est impersonale? Duplex. Quomodo? Actiue vocis et passiue vocis. Verbo quot accidunt? Septem. Que? Qualitas: coniugatio. genus: numerus: figura: tempus: persona. Amo cuius qualitatis? Qualitas verbi est in modis et in formis. Amo cuius modi? Indicatiui. Quare? Quia per ipsum aliquid indicamus: vt amo scientiam. Ama cuius modi? Imperatiui quare? Quia per ipsum aliquid imperamus: vt parentes ama. Amarem cuius modi? Optatiui. quare? Quia per ipsum aliquid optamus: vt vtinam deum amarem. Amauerim cuius modi? Coniunctiui quare? Quia ipsi alterum verbum coniungimus: vt si me amaueris te amabo. Amare cuius modi? Infinitiui. quare? Quia neque numerum neque personam finit. i. per se recipit. Quot sunt modi in verbo? Quinque. Qui? Indicatiuus/ Imperatiuus/ Optatiuus/ Coniunctiuus/ Infinitiuus. Amo cuius forme? Perfecte. quare? Quia a nullo deriuatur. Esurio cuius forme? Meditatiue. quare? Quia cum primitiuo significat meditari siue potius desiderare: vt esurio: cupio esse: dicturio: cupio dicere. Semper in urio: et quarte coniugationis. Lectito cuius forme? Frequentatiue. quare? Quia cum primitiuo significat frequenter: vt lectito. i. frequenter lego. cursito frequenter curro. Semper in to vel so vel xo: vt nexo: et sunt prime coniugationis. Calesco cuius forme? Inchoatiue. quare? Quia cum primitiuo augmentum inchoationem significat: vt calesco. i. incipio magis calere quam calui. Semper in sco et sunt tertie coniugationis. vt tepesco sordesco. Forme verborum quot sunt? Quatuor. que? Perfecta: vt lego. Meditatiua: vt esurio. Frequentatiua: vt lectito. Inchoatiua: vt ferucsco calesco. Amo quote coniugationis? Prime. quare? Quia habet a longum ante re vel ri in infinitiuo: vt amo re. amor ri. Excipitur do dare: quia a correptum habet. Doceo quote coniugationis? Secunde. quare? Quia habet e longum ante re vel ri in infinitiuo: vt doceo re. doceor ri. misereor reri. Lego quote coniugationis? Tertie. quare? Quia habet e breuem ante re in infinitiuo vel ante ris in indicatiuo. vt lego re. legor ris. loquor ris. Audio quote coniugationis? Quarte. quare? Quia habet i longum ante re vel ri in infinitiuo: vt audio re. audior ri. metior tiri. Coniugationes verborum quot sunt? Quatuor que? Prima/ secunda tertia/ quarta. Amo cuius generis? Actiui. quare? Quia desinit in o et accepta r litera facit ex se passiuum: vt amo or. lego or. Amor cuius generis? Passiui quare? quia in r desinit et ea dempta redit in actiuum amor amo. Sedeo cuius generis? Neutri quare? quia in o desinit et accepta r latinum non est. Nam sedeor non dicitur. Loquor cuius generis? Deponentis. quare? Quia desinit in r et ea dempta latinum non est: Nam loco non dicitur. Largior cuius generis? Communis quare? Quia in r desinit et dempta latinum non est: et habet vtramque significationem actiuam et passiuam: vt largior te: largior a te. Da communia. Vulgatiora sunt hec. Largior/ Experior/ Veneror/ Moror/ Osculor/ Hortor/ Criminor/ Amplector/ Interpretor/ Hospitor. Quot sunt genera in verbo? Quinque. que? Actiuum passiuum neutrum deponens commune. Amo cuius numeri? Singularis. Amamus cuius numeri? pluralis. Amo cuius figure? Simplicis. Adamo cuius figure? Composite. Amo cuius temporis? Presentis. quare? quia rem nunc esse vel fieri significat. Amaui cuius temporis? Preteriti. quare? Quia rem preterisse significat: sic amabam et amaueram. Amabo cuius temporis? Futuri. quare? quia rem futuram esse significat. Quot sunt tempora in verbo? Tria. que? Presens/ preteritum/ et futurum. Amo quote persone? prime quare? quia attribuitur rei de se loquenti: vt ego amo. Amas quote persone? Secunde. quare? Quia attribuitur rei ad quem fit sermo: vt tu amas. Amat quote persone? tertie. quare? quia attribuitur rei de qua fit sermo: vt petrus amat. Quot sunt persone in verbo? Tres. Que? Prima vt lego. Secunda vt legis. Tertia vt legit.

Ubi Rectio.

Verbum impersonale duplex.

* Modi verborum

* Forme verborum

* Grammatici plerique non per infinitiuos: sed per secundas indicatiui modi singulares personas coniugationum discrimen faciunt id quod multo rectius.

Genera verborum

Tempora verborum

Persone verborum.

HOdie que pars? Aduerbium. Quare? Quia est pars orationis que adiecta verbo: significationem eius explanat atq; implet. Aduerbio quot accidunt? Tria. que? Significatio comparatio et figura cum specie. Hodie cuius significationis? Temporis quare? Quia per ipsum tempus significamus. Significationes aduerbiorum quot sunt? Pene innumere. vt loci temporis zc. Da loci zc. Hodie cuius gradus cõparationis? Nullius. quare? Quia eius significatio nequit augeri vel minui in comparando. Docte cuius gradus comparationis? Positiui. Doctius comparatiui. Doctissime superlatiui. Hodie cuius figure? Composite. Ex quibus. ex hoc et die. Nunc cuius figure? Simplicis. Hodie cuius speciei? Deriuatiue. Nunc cuius speciei? Primitiue.

* Declinationes participio

AMans que pars orationis? Participiũ. quare? Quia est pars orationis partẽ capiens: nominis partẽq; verbi. Quid recipit a nomine? Genera z casus. Quid a verbo. Tempora z significationes. Quid ab vtroq;? Numerũ z figurã. Participio quot accidũt? Sex. que Genus. casus: temp° significatio: numer° figura. Amans cuius gñis? Omnis vt omne participiũ in ans z ens. Amat° cui° gñis? Masculini: amata feminini: amatũ neutri Amans cuius casus? Nominatiui. amãs quote declinationis? Tertie Quot sunt declinationes in participio? Tres. Nam omnia in ans z in ens sunt tertie declinationis nominis. Omnia in us z in um secũde. z feminina in a prime. Amans cuius tpis? Presentis. quare? Qr desinit in ans vel in ens: vt legẽs. Amatus cuius tpis? Preteriti. quare? qr desinit in tus sus xus vel uus: vt lectus: lesus: nexus mortu°. Amaturus cuius tpis? Futuri. quare? qr desinit in rus vel dus: vt lectur° l legend° amand° zc. Amans cuius significationis? Actiue quare? qr ab actiuo verbo descẽdit. A quo? Ab amo. Amat° cuius significationis? Passiue. quare? qr a passiuo v̄bo descẽdit. A quo? Ab amor. Stans cui° significationis? Neutre: quare? qr a neutro verbo descẽdit. A quo? A sto. Loquẽs cuius significationis? Deponẽtis. quare? qr a deponenti verbo descẽdit. A quo? A loquor. Osculãs cuius significationis? Cõis quare? qr a cõmuni verbo descẽdit. A quo? Ab osculor. Significationes participiorũ quot sunt? Quinq;. que? Actiua. passiua neutra: deponẽs: cõis. Ab actiuo quot? Duo zc. Amans cuius speciei? Deriuatiue: vt omne participiũ. qr deriuatur a verbo Amans cui° nũeri? Singularis. Amãtes cui° nũeri? Pluralis. Amans cui° figure Simplicis. Adamans cuius figure? Composite. Unde componitur? Ex ad z amans.

* Participiorũ significationes.

* Disiunctiue iccirco cõiũctiones dñr qr dictiones annectũt sensum disiungunt.

ET que pars orationis? Coniunctio. quare? Quia est pars orationis adnectẽs ordinãsq; sententiã. Cõiunctioni quot accidũt? Tria. que? Potestas figura z ordo. Et cui° potestatis? Copulatiue. quare? qr tam sensum q̃ dictiones coniũgit. Uel cuius potestatis? Disiũctiue. quare? qr dictiones connectẽs sensum disiungit. Quidẽ cuius potestatis? Expletiue. quare? qr explet z explanat sensum. Nam cui° potestatis? Causalis. quare? qr causam rei demõstrat. Ergo cuius potestatis? Rationalis: quare? qr rationẽ rei demõstrat. Potestas cõiuntionũ quot species habet? Quinq;. Quas? Copulatiuas disiũctiuas expletiuas causales rationales. Da copulatiuas zc. Et cui° figure? Simplicis. Atq; cuius figure? Composite. Unde componitur? Ex at z q;. Et cuius ordinis? Prepositiui quare? qr preponitur dictioni vel orationi quã copulat: vt deus et homo. Quot sunt coniunctiones prepositiui ordinis? Sedecim. que? Et/at/ast/ ac aut/vel/nec/neq;/quando/quatinus/sin/seu/siue/neue/ni/sed. Aũt cuius ordinis Subiunctiui quare? Quia postponitur dictioni vel orationi quã coniũgit: vt tu aũt. Quot sunt coniunctiones subiunctiui ordinis? Octo. que? q;/ve/ne/ quoq;/aũt/ quidẽ/vero/enim. Igitur cuius ordinis? Cõmunis. quare? qr tam preponi q̃ postponi potest. Quot sunt coniunctiones communis ordinis? Relique oẽs. Ordines coniunctionum quot sunt? Tres. que? Prepositiuus/subiunctiuus/communis.

AD que pars orationis? Prepositio. quare? Quia est pars orationis que preposita aliis partibus in orone: significationẽ earũ aut complet: aut mutat: aut minuit: vt perdoct°: indoct°: subtristis. ¶ Prepositioni quot accidũt? Unuz. quid? Casus tm̃. Quot casus? Duo. qui? Accũs z abltũs Ad cuius casus. Accusatiui casus. quare? Quia actõ seruit: vt ad petrẽ Quot sunt prepositiones accusatiui casus? Triginta: z versus: que? Ad/apud/ante zc. A cuius casus? Ablatiui. Quare? Quia ablatiuo casui seruit: vt a domo
¶ Quot sunt prepositiones ablatiui casus? Quindecim. Que? A/ab/abs zc.

¶ In cuius casus? Utriusq;. quare? Quia vtriq; casui seruit: accusatiuo et ablatiuo: vt eo in forum: sto in cubiculo. Quot sunt prepositiones vtriusq; casus? Quatuor. que? In sub/super/et subter: quando actiō casui seruiunt? Quando nos vel quoslibet ꝛc.
¶ Cum qualis prepositio? Inseparabilis. quare? Quia a compositione nō separatur. Quot sunt prepositiones inseparabiles? Septem. que? Di/dis/re/se/an/co/con vt diduco/distraho/recipio/secubo/amplector/cohereo/congredior. Abs simplicis figure ꝛc. Absq; composite. *Prepositiōes inseparabiles

Eu que pars orationis? Interiectio. quare? Quia est pars orationis significans mentis affectū voce incognita. Interiectioni quot accidunt? Unum. quid? Significatio tm̄. Quot sunt significationes interiectionū? pene innumere. vt gaudentis/dolentis ꝛc. Heu cuius significationis? Dolētis. quare? Qr dolorē p ipm̄ indicamus. Da dolētis: vt heu/hei/ah. Da gaudētis: vt euax/oh. Da admirātis: vt pape. Da timētis: vt atat ꝛc.

τελος

¶ Secunda pars huius opusculi latinitatis regulas vulgatiores breuissime complectens.

Deus sanctus: est ne oratio bene latina? Etiā. quare? Quia adiectiuū et substantiuum concordant in genere/numero casu. Declara. Deus est substantiuum: et sanctus est adiectiuum generis masculini: numeri singularis casus nominatiui. Sic pater meus/doctus magister/liber lectus/casta virgo/pia mater/diuini caput. Quotuplex est adiectiuum? Triplex. Nomen: vt bonus. Pronomen: vt meus. Participium: vt lectus. *Quotuplex adiectiuum.
¶ Ego miser: est oratio latina? Est. quare? Quia demōstratiuum et res demonstrata concordant in genere/numero/casu. Declara. Ego est demonstratiuū et miser est demōstrata: generis masculini: numeri singularis: casus nominatiui.
¶ Deus viuit quē adoramus: est oratio cōgrua? Etiā quare? Quia relatiuū et antecedens concordant in gñe/numero/persona. Declara. Deus est antecedēs: et quē relatiuū: gñis masculini: numeri singularis: persone tertie. De quibus relatiuis intelligitur regula? Solū de qui/que/qđ/is. ipse/hic/ille. Qui et ipse sunt omnis persone
¶ Quem queritis. Jesum nazarenum: est oratio congrua? Etiam. quare? Quia interrogatiuum et responsiuum concordant in casu. Declara. Quem est interrogatiuū et Jesum nazarenum: est responsiuum vtrunq; accusatiui casus.
¶ Doctior illo: est oratio latina? Etiā. quare? quia comparatiuus hꝫ ablatiuū. Declara doctior est cōparatiuus: et illo est ablatiuus. Sic clarior sole: nigrior pice ꝛc. hic casus declaratur per q̄ alioquin genitiuus daretur: vt fortior manuū est dextera.
¶ Optimus plebis: est oratio latina? Ita. quare? qr superlatiuus gtiū habet vel singularem nominis collectiui vel pluralē nominis non collectiui vt doctissimus poetarum Declara Optimus est superlatiuus et plebis gtūs nominis collectiui: quod p vnitate nō capitur: vt plebs populus: turba exercitus: grex ꝛc.
¶ Urbs Roma: est oratio latina? Etiam. quare? quia quoties duo nomina substantiua ad eandem rem pertinētia sine coniunctione: in oratione conueniunt: eiusdem erunt casus. Declara. vrbs Roma sunt eiusmodi nomina: ambo nominatiui aut vocatiui casus. Sic pontius pilatus: magister Joannes, ꝛc. *Collectiuū qđ sit.

Liber petri: est oratio congrua? Etiā. quare: quia quoties duo nomina substātiua ad diuersa pertinentia sine coniunctione conueniunt alterū erit genitiui casus. Declara. Liber magistri sunt eiusmodi noīa: et magistri est genitiui casus. Sic crista galli: custos tēpli. pudor virginis.

Ego sum: est oratio congrua? Etiam. quare? quia omne verbum personale finiti verbi vult ante se nominatiuum eiusdem numeri et persone. Declara. Sum est verbum personale finiti modi: et ego nominatiuus. Utrunq; est numeri singularis prime persone. Sic ego canto: tu ploras: lusor iurat. nos flemus: vos ridetis: rane coaxant. ¶ Qui sunt modi finiti. Indicatiuus. Imperatiuus. Optatiuus. et Coniunctiuus.

Lego dicit ne latine? Quid ni? quare: qr in omni verbo prime vel secunde persone: aliquando etiam in verbo tertie persone subauditur nominatiuus. Declara. Lego est verbum prime persone: in quo subauditur nominatiuus. ego. Sic respice finem: vitemus peccatum: pluit: aiunt ꝛc. Modi finiti.

* Verbū. vocatiuū * Quot sunt verba vocatiua. Verba omnia dicūt. adiectiua preter sū

Vocor petrus: est oratio congrua? Etiā quare? Qr omne verbū substantiuum omne verbū vctiū: et omne verbū vim eorū habens regit post se ntīm vt sum bon⁹. appellor Joannes. Quis vocaris Credens diues. Declara Vocor est verbū vocatiuū: et habet post se ntīm petrus. Quid est verbū vocatiuū. Quod nomē rei passiue indicat Quot sunt verba vctā? Quinq. que? Nūcupor: appellor: vocor: dicor: nominor. Quid est verbū substātiuū? per quod alia verba declarant aut cōiugant. Quot sunt verba substantiua? Unū. qđ? Sum. omnia alia solent vocari adiectiua: qr substātiui significato aliquid adijciūt vt amo. i. sum amans. Da horū vim habētia? Fio: euado: existo: exto: venio: vdeor: indicor: cognominor: inscribor zc. vt fio doctus: videor tibi stultus zc.

Me legere est oratio congrua? Etiā. quare? Quia infinitiuus verbi personalis habet ante se accusatiuum. Declara. Legere est infinitiuus huius vbi personalis lego. et habet ante se accusatiuum me.

Volo legere: est oratio latina? Etiā. quare? Quia quoties duo verba sine coniunctione conueniunt: alterū erit infinitiui modi. Declara. Volo legere sunt duo verba sine coniunctione: quorum legere est infinitiui modi.

Amo deū: est oratio latina? Etiā. quare? Quia. Omne verbū actiuū cuiuscūq generis regit post se accusatiuū. Declara. Amo est verbum actiuū et habet post se actīm deum.* Sic aro terram: loquor verbum: furor aurum: osculor matrem Hic accusatiuus in oratione passiua fit nominatiuus: vt amo zc. Tu amaris a me.

Amor a deo. est oratio congrua? Est. quare? Quia omne verbū passiuū cuiuscunq generis: regit post se abltīm cum prepositione a vel ab. Declara. Amor est verbum passiuum et habet post se ablatiuum deo cum prepositione a. Sic vapulo a preceptore: osculor a matre: diligor a fratre zc.

Studeo grāmatice: est ne locutio apta? Etiā. quare? Quia omne verbū acquisitiue positū regit post se dtīm. Declara. Studeo est verbū acquisitiue positū: et habet post se dtīm grāmat. ce. Sic medeor vulneri: assum lectioni: faueo iusto.

Do tibi panem: est oratio congrua? Maxime. Quare? Quia omne verbū actiuum acquisitiue positum cupit post se accusatiuū cū datiuo. Declara Do est verbum actiuum acquisitiue positum: et habet post se accusatiuum panem cū datiuo tibi. Sic: gratias agamus domino. Scribo tibi epistolā zc. Accusatiuus fit nominatiuus in passiua locutione. Datiuus manet: vt do tibi panem: panis datur tibi a me zc.

Ieiunaui biduum: est oratio congrua? Etiam. quare? Quia omne verbum vbi questio fieret per quam diu petit post se accusatiuum vel datiuum temporis. Declara. Hic questio fieret per quamdiu: vt q̄diu ieiunasti? Respondetur: ieiunaui biduum vel biduo: in actō vel abltō. Sic: Studui Louanij duos annos vel duob⁹ annis. Nauigaui duas hebdomadas vel hebdomadibus zc. Cur dixisti per q̄diu?

* Auferendi casus aliquādo respondetur

Quia ad quando solus ablatiuus respondetur. Vt quando venisti? Hora tertia.

Amans deum: est oratio latina? Etiā. quare? Quia omne participium cum gerundio et supino in um: petit post se casum sui verbi. Declara. Amans est participium ab amo: et habet post se accusatiuum deum: vt amo. Sic: studens musice: amatus a deo: veni o lectum l. istoriam: tempus est canendi hymnum.

Vado scriptum est ne bona latinitas? Est profecto. Cur? Nam prius supinum petit verbum motus ad locum: Declara. scriptum est prius supinum: et habet ante se verbum motus quod est vado.

Barū inuētu: est ne elegāter dictū? Etiā. quare? Quia supinū in u elegāter iungitur adiectiuo: vt facile dictu: turpe relatu i. ad referendum zc.

Studui Louanij: est oratio bene latina? Etiam. quare? Quia propria oppidorum et pagorum prime et secunde declinationis singularis numeri cum appellatiuis domi: belli: humi: militie: ponuntur pro aduerbijs loci in genitiuo vbi questio fieret per vbi. Declara. Hic quereretur per vbi: vbi studuisti: et Louanium est nomen oppidi secunde declinationis singularis numeri: ideo in genitiuo dicitur studui Louanij. Sic sum Rome: domi: iaceo humi zc.

Natus athenis est oratio cōgrua? Etiā. quare? Quia ꝓpria oppidorū et pagorum pluralis numeri vel tertie declinationis cū abltō ruri ponūtur ꝓ aduerbijs in dtō et aliquādo in ablō: vbi questio fieret per vbi Declara. Hic per vbi quereret vbi natus est Plato: et Athene est nomen oppidi pluralis numeri ergo in dtō

vel ablātō dicitur natus Athenis. Sic habito Hierosolymis. Studeo tyburi. Terentius est natus carthagini. Contineo me ruri ⁊c.

V Ado Romam est oratio congrua? Etiam. quare? Quia propria oppidorum ⁊ pagorum ponuntur sine prepositione in accusatiuo cum appellatiuis rus ⁊ domum vbi questio fieret per quo. declara. Hic quereretur quo vadis. ⁊ Roma est nomen oppidi ergo per accusatiuum dicitur vado Romam. Sic eo Gandauū. Nauigo Antuuerpiam: venio domum: ambulo rus

V Enio Roma dicitur ne congrue? Etiam. quare? Quia propria oppidorum et pagorum ponuntur in ablatiuo. sine prepositione vbi questio fieret per vnde vel qua cum appellatiuis domo ⁊ rure. Declara hic per vnde quereretur vnde venis: ⁊ Roma est nomen oppidi ergo in ablatiuo dicitur venio Roma: Ganda uo: rure: domo. Qua ibis. Gādauum. Contraco. Ubi idest in quo loco. Quo ad quē locum. Unde de quo loco. Qua per quem locum Inuenies prepositionem aliquā do additam: vt sum in domo. vado ad Romam : venio de Roma ⁊c. sed multo sepius omittitur.

* Cicero in verrem Eo die ver res ad mes sanam ve nit Saliu sti' l catil. Naz ab ro ma aberat

O melibee est oratio congrua? etiam. quare? Quia aduerbiū o habet vocatiuum

Sic heus: vt heus bone vir.

Occulo caute: est oratio congrua? Etiam. quare? Quia aduerbiū adiacet suo verbo in bono sensu declara. Caute est aduerbiū. ⁊ adiacet huic verbo occulo. Sic cāto suauiter: aspicio crudeliter: incedo honeste: viuo caste: iaculor lōge ⁊c.

P Arum vini: est oratio latina? Etiam quare? Quia nōnulla aduerbia loci temporis: ⁊ quantitatis ornate regunt gtm̄. declara. parum aduerbiū quantitatis: habet genitiuum vini: sic eo loci: huccine rerum: eo superbie nusquam terrarum: tunc temporis: pridie pasche: postridie nuptiarum: satis pecunie: modicum vini: abunde ingenij ⁊c.

Uir ⁊ vxor: est oratio cōgrua? Etiaz. quare? Quia cōiūctio habet similes casus sine diuerso regimine. declara. Et est ꝯiūctio ⁊ habet ntōs vir ⁊ vxor. Cur dixisti sine diuerso regimine? quia sic non necessario ponerētur in eodē casu vt liber meus et Petri. Emi ducato ⁊ pluris. Idem contingit in interrogatiuo ⁊ responsiuo vt Cuius est penna? mea. Quāti emisti? ducato.

Uir ⁊ vxor litigāt. est oratio latina? Est. quare? Quia copulata p cōiunctionē ⁊ copulatiuā equipollēt vni plurali. declara. vir ⁊ vxor sūt copulata p cōiunctionē ⁊ copulatiuā: ⁊ equipollent vni plurali: quia apponitur verbum pluralis nūeri litigant.

Ad patrem: est oratio cōgrua? Est. quare? Quia ad prepositio accusatiui casus habet post se accusatiuum patrem.

A domo: est oratio latina? Est. quare? Quia a ꝓpositio ablatiui casus habet post se ablatiuum domo.

H Ei mihi: est oratio latina? Etiā. quare? Quia hei ⁊ veh. cupiunt datiuum: vt hei misero mihi. Ueh soli. O heu: ⁊ pro volunt nominatiuum accusatiuum et vocatiuum: vt heu me miserum. Heu prisca fides. O fortunati. O nobilem animum. O fortunatos nimium (bona si sua norint) agricolas: pro summe Iuppiter: pro deum atque hominum fidem.

Tertia huius opusculi pars continēs paulo maiora ⁊ difficiliora pro ante dicta intelligētibus.

Q Uam artem profiteris? Grāmaticā. Quid est grāmatica? Ars recte scribēdi: recteque loquēdi. Quot sunt partes grāmatice. Quatuor. que? Litera/syllaba/dictio/⁊ oratio. Unde dr̄ litera? A litura quā patit plerūque. Litere quot accidūt? Tria. que? Nomen quo appellat. Figura qua depingit. potestas qua valet. Habētne litere aliud nomē? Habent. quod? Elementum? Quare. Nam vt ex terra: aqua: aere: igne: corpus cōflatur: ita ex literis syllabe dictionesque constant. Differunt ne aliqd litera ⁊ elementum? Etiam. vocales q̄ si proprie loquamur. Nā litera scribitur: elementū profertur: sed differentia raro interdū cōobseruatur. Quotuplex est litera? Duplex. Uocalis ⁊ consonās Quot vocales sunt sonantes aliqn̄ cōsonantes? Due. que. i. ⁊ u. Qn̄? Dum ꝓponunt vocali in eadez syllaba. vt ia fiunt. Iuno: ieiunus: iecur: adijcio: iocus: Iuuo: vanitas: veritas: vita: volo. vult. Fit id semper? Minime. vbi nō? In grecis ⁊ hebreis i solū est vocalis. vt Iesus/Iesse/Iason ⁊c. Quotuplex est ꝯsonās? Duplex. quō? Muta ⁊ semiuocalis. Quot sunt mute? No

* Quot sunt .ptes grāmatis ce .lr̄a elementū/dif ferunt:

uem. Que? b.c.d.f.g.k.p.q.t. Quare dicuntur mute. q2 respectu aliarũ lrãꝝ parũ sonãt. Quot sunt semiuocales? Septẽ. que? l.m.n.r.f.x.z. Quare dicunt̃ semiuocales. q2 plenã vocẽ nõ hñt vt vocales: ⁊ clarius sonãt ꝙ̃ mute. Quot sunt liq̃de: Due. que? l. ⁊ r. olim etiã m: ⁊ n. Quare dicunt̃ liq̃d? q2 postposite multis sinũt p̃cedẽtem vocalẽ corripi tã ꝙ̃ liqueãt: ⁊ cõsonãtiũ vim perdãt: vt pharetra volucris. Quot sũt duplices? Due. que? x. ⁊ z. Quare dicuntur duplices? q2 duarũ lr̃arũ loco ponuntur vt x. pro. cs. aut gs. vt pax grex. ⁊ z. p ss vt patrizo p patrisso. Syllaba q̃d est ⁊c. vñ dicit̃ syllaba? a syllabanin. i. cõpre hẽdere: q2 syllaba est lr̃arũ cõprehẽsio ideo sola vocalis improprie syllaba d2. Ds syllabã sine vocali nulla est. Quot accidunt syllabe? quatuor. que? Tenor. sp̃us tẽpus. nũerus. Tenor est accẽtus aut grauis aut acutus. aut circũflex⁹: vt bona dos bo acuit̃ na deprimit̃ siue grauat̃. dos circunflectit̃ Sp̃us aut asper est. vt crux: aut lenis vt lana. Tẽpus est prolationis mensura. Longa syllaba habet tẽpora duo: breuis vnũ ⁊c. Numer⁹ est q̃ syllaba cõstat vt ab vna litera ad sex. vt a ab abs: mõs frons stirps. Aldus vnicũ septẽ lr̃arum affert ex Uitruuio qđ est strigls? Que est regula de syllaba ti: Quoties ti preponitur in eadem dictione vocali p̃fertur vt ci: vt gratia tẽtatio doctior. Quot modis hoc verũ nõ est

★ Nulla syllaba sine vocali.

Tribus. quibus. precedente. x. aut s. vt mistio: vel mixtio: questio. Differẽtia ipedien te: vt litium a lis. vitium a vitis vt differant a nominatiuis. litium vitiũ. Et quũ dictio greca fuerit aut hebrea: aut tiara: mãtia Matthias. Quid est dictio ⁊c. Dictioni quot accidũt? Duo. Figura ⁊ species. Quot modis dictiões cõponũt? Quatuor quibus? Ex duobus integris: vt suburbanus: egoip̃e: adomo suburbane: persepe: adamãs. Ex duobus corruptis: vt efficax abex ⁊ facio. Idẽ ab is ⁊ demũ quasi is iterũ: efficio efficaciter: efficiens. Ex integro ⁊ corrupta aut syllabe adiectione vt' si ineptus. egomet: p̃ficio inepte: perficiẽs Quid est syllabica adiectio? Syllaba cui⁹ significatio in cõpositiõe tantũ dep̃hẽdit̃. vt in p̃nomine he quatuor. met: te: ce: pte: vt egomet: tute: huiusce: suapte. Tumet nõ dicitur: sed tute aut tutemet vt differat a verbo. Ne dicas magistermet nescit q2 met soli p̃nomini datur. Ex corrupto ⁊ integro: vt nugigerulus a nugarum gerulus. isthic ab iste ⁊ hic: alludo affabre. alludens. Aliq̃n ex compluribus: vt imperterritus egometipse adobruo: inexpugnabiliter adaperiẽs. Figure quot sunt? Due. Simplex ⁊ cõposita. Cur cũ Prisciano nõ ponis decõposita? q2 deriuatio rectius dicitur ꝙ̃ figura. vt magnanimitas magnanimus. Figura q̃d est? Simplicis a cõposito discretio. Quoto modo cõponitur respublica. Primo: q2 ex duobus integris. Municeps scd̃o. quia ex duobus corruptis Da integra. Munera capiens. Ineptus tertio modo cõponitur. ⁊c.

★ Syllabice sũt adiectiones q̃ p se nihil significãt. Decõpositam figurã quare non ponat.

Nomen quid est. pars orõnis cũ casu corpus aut rẽ p̃prie cõmuniter ve significãs? Quid est corpus? q̃cquid sentitur: vt lapis: aer. Quid est res Quicq̃d nullo sensu p̃cipit̃: vt angel⁹: aia: v̾tus. Unde dicitur nomẽ? ab onoma: id ẽ nomẽ: aut a nosco: q2 rẽ notificat. Quotuplex est nomẽ? Duplex. adiectiuũ ⁊ substãtiuũ. Unde dicitur substãtiuũ? a substo: quia adiectiuo substat. Unde dicit̃ adiectiuũ. ab adijcio: q2 substãtiuo adijcitur. Quotq̃ modis substãtiuũ declinatur? Duobus. quibus. Per vnũ genus: vt hic pater: hec mater hic dñs. hec dña. Per duo gña: vt hic ⁊ hec parẽs. Quot modis adiectiuũ declinat̃? Trib⁹ q̃bus? Per vnũ finẽ: vt hic ⁊ hec ⁊ hoc felix. Per duos vt hic ⁊ hec fortis ⁊ hoc forte: per tres vt hic acer: hec acris. ⁊ hoc acre. bonus bona bonũ ⁊c.

¶ Nomini quot accidũt? Sex. que? qualitas cõparatio ⁊c. Cur donat⁹ omittit personã: q2 accidẽs datur quũ variat̃. Omne autẽ nomẽ est tertie persone p̃ter vctõs Cur omittit speciẽ. quia per figurã facile intelligitur. Cur omittit declinationem: quia in casu continetur.

Personã q̃re a Donato omittat̃

¶ Qualitas quid est? Cõmunis a proprio nõie distinctio. Jacob⁹ cui⁹ qualitatis? proprie Quomodo p̃prie: quũ sit multorũ nomẽ: vt Jacobi q̃ pariles. Hoc non est in vnica significatione. Sol cuius qualitatis. Appellatiue. Quõ appellatiue quũ sit vni⁹ nomẽ esset multorũ in vna significatione nisi res deessent. Sic deus luna ⁊c. Quot sunt propriorũ nominũ species? Quatuor. que? Pronomẽ: nomen: cognomen: Agnomẽ. Prenomẽ est quod differẽtie aut amicitie causa nomini preponit̃ vt Publius. Nomẽ est proprie vniuscuiusq̃. fuũ vt Uer. Cognomẽ est cognatiõis nomen vt Maro. Agnomen est qđ ab aliquo euentu imponitur: vt Torquatus. Perottus Sulpitius. Aldus. ceteriq̃ Itali ferme in suis rudimentis ponunt ex Prisciano.

varias nomi species. Eas si qs desideret: e Sulpitio sic habeto. sin nolit: ad alia his omissis pperato. Species est qua cognoscit primitiuū a deriuatiuo. Species nominum due sunt: primitiua & deriuatiua. Cōmunes ppriorū appellatiuorūq; spēs (vt censet Priscianus) he sunt. Corporale qd corpus significat: vt lapis. incorporale qd incorporeū. Homonymū qd vna voce diuersa significat: vt nepos. Sinonymū qd quū diuersū sit voce: idē significat: vt ensis gladius mucro. appellatiuorū pprie spēs sunt decē & octo. Adiectiuū est qd adijcit ppriis vel appellatiuis: & significat laudē vel vituperationē vel mediū. vel accidēs vnicuiq; Ad aliqd nomē est qd sine intellectu illius ad qd dr proferri nō potest vt pater filius. Quasi ad aliqd est qd quū significēt aliqd ↄtrariū aut adherēs. tn̄ nō etiā illud significat ex quo accipit denominationē: vt dies: nox. Gentile qd gētē significat. vt grecus: italus. Patriū qd a patria sumit: vt Romanus. Interrogatiuū qd cum interrogatione pfertur: vt qualis: Infinitū qd incertū quiddā significat. vt quis. Relatiuū quod refert aliquid. vt alius Collectiuū qd in singulari multitudinē significat: vt populus. Diuiduū qd a duobus vel pluribus ad singulos refertur vel ad plures in numero pari. vt vterq;: bini: terni. Fictitiū est qd a pprietate sonorum per imitationē fit. vt tintinabulum. Generale quod in spēs diuidi pōt: vt animal. Speciale quod a genere diuiditur. vt homo. Ordinale qd ordinē significat: vt primus. Numerale qd numerum demōstrat: vt duo Absolutū qd per se plenū est: vt ratio. Temporale qd tempus ostendit: vt mēsis. Locale qd locū aut spaciū indicat: vt longinquus. Species deriuatorū sunt he. Patronymicū/ possessiuū/ cōparatiuū/ superlatiuū/ diminutiuū. denominatiuum/ verbale/ participiale/ & aduerbiale. Ex his qr reliqua suo loco dicemus: nunc hec nosse sit satis. Possessiuū est quod cum genitiuo principali significat aliquid ex his que possidentur. Diminutiuū est quod diminutionē sui primitiui absolute demonstrat: Denominatiuū est generaliter omne qd a primitiuo nomine denominat. Verbale qd a verbo: vt amator. Participiale qd a participijs: vt amandus. Aduerbiale qd ab aduerbijs: vt crastinus &c. ¶ Cōparatio quid est? Rei ad rem collatio. Positiuus quote declinationis? Semp secūde, aut tertie. & in feminino prime. vt doctus cta: ctum: fortis forte. Cōparatiuus quote declinationis? Semp tertie cōis gn̄is sub or. & neutri sub us: vt hic & hec fortior & hoc fortius. Superlatiuus quote declinatiōis? Semper scōe & prime in mus ma mū: vt fortissimus ssima: fortissimū Comparatiuus vnde formatur? A gtō vel dtō positiui in i adiecta or: vt docti ctior: forti fortior. Superlatiuus vnde formatur? A ntō in er: adiecta rimus: vt piger pigerrimus. paup paupertimus aut a positiui gtō vel dtō in i adiecta s & simus: vt docti doctissimus. forti fortissimus. ¶ Que faciūt cōparatiuū aut superlatiuū irregulariter? Hec: Sinister sinisterior sinistimus. Bonus melior optimus. Malus peior pessimus. Magnus maior maximus. Paruus minor minimus. Multus plimus: multa plurima: mltū plus plurimū. Munificus munificētior munificētissimus sic honorificus/ mirificus/ magnificus & silia a facio. Itē maledicus beneuolus &c. Iuuenis iunior sine superlatiuo. Nequā nequior nequissimus. Exter exterior extimus. Citra citerior citimus. Ultra vlterior vltimus. Prope ppior pximus. Dexter dexterior dextimus. Maturus maturior maturrimus vl' maturissimus Satur rior. turrimus vl' saturissimus. Uetus rior. terrimus. Post rior. stremus. Supra rior. pmus. Intra terior intimus. Infra rior. mus. Ante terior. sine superlatiuo. vt adolescēs & senex &c. Facilis lior. cillimus. Sic eunt agilis/ gracilis/ humilis/ similis/ docilis &c. Hec fm vulgatiorem opinionē dicta sunt de quibus acutius in libro quarto grammatice nostre disputamus. ¶ Comparationū exempla. ¶ Sanctus in masculio gn̄e. Ntō hic sctūs ctior. tissimus. In feminino gn̄e. Hec sancta ctior. ma. In neutro gn̄e. Ntō hoc sctm̄ ctius. mū. gtō huius scti ctioris. simi. huius sctē ctioris. ctissime: huius sancti ctioris. ctissimi. Dtō huic sctō ctiori. mo. huic sctē ctiori. ctissime. huic sctō ctiori. ctissimo. actō hunc sanctū sanctiorē sanctissimū hanc sanctā sanctiorem sanctissimā. hoc sanctū sanctius sctissimū Uocatiuo o sancte sanctior sanctissime. o sancta sanctior sanctissima. o sanctum ctius sanctissimū. ablrō ab hoc sancto sanctiore vel sanctiori sanctissimo. ab hac sancta sanctiore vel sanctiori sanctissima: ab hoc sancto sanctiore vel sanctiori sanctissimo. Et pluraliter nominatiuo hi sancti sanctiores sanctissimi: he sctē sanctiores sanctissime hec sancta sanctiora sanctissima. gtō horū sanctorum sanctiorum sanctissimorum: harum sanctarum sanctiorum sanctissimarum: horum sanctorum sanctiorum sanctissimorum: .. Datiuo his sanctis sanctioribus sanctissimis: in omni genere. accusatiuo

* Propoe rū appellatiuorū cōmunes species.

* Deriuatorū spēs.

* Comparatiui & superlatiui formatio.

* Cōparatiui & superlatiui irregulariter formati.

hos sanctos sanctiores sanctissimos. has sctās sanctiores sanctissimas. hec sancta sanctiora sanctissima. Uctūs silis est ntō. ⁊ abltūs dtō. Sic ꝯparabis Magnus maior maximus ⁊c. in us. Sed multus cōparatiuū in singulari non habet in masculino et feminino gñe. ¶ Niger. in masculino gñe. ntō hic niger nigrior nigerrimus. in feminino gñe. Ntō hec nigra nigrior nigerrima. In neutro genere. Ntō hoc nigrum nigrius nigerrimū. Gtō huius nigri oris. mi. huius nigre nigrioris nigerrime. huius nigri nigrioris nigerrimi. dtō huic nigro nigriori nigerrimo. huic nigre nigriori nigerrime. huic nigro nigriori. mo. Actō hūc nigrū. iorem. mum. hanc nigrā. orē. mā. hoc nigrū nigrius mū. Uctō o niger nigrior nigerrime. o nigra nigrior ma. o nigrum us. mum. Abltō ab hoc nigro griore. vel nigriori mo. ab hac nigra ore. vel ori. ma. ab hoc nigro, ore. vel ori. mo. Et plr ntō hi nigri nigriores rimi. he nigre ores. me. hec nigra ora. ma. Gtō horꝫ nigrorꝫ nigriorꝫ morꝫ. harū nigrarū nigriorū marū: horū nigrorū nigriorū. morū Dtō his nigris nigrioribus nigerrimis in oī gñe. Actō hos nigros nigriores mos. has nigras ores. mas. hec nigra ora. ma. Uctūs est silis ntō. ⁊ abltūs dtō. Sic eunt pulcher: ater: macer: tener: miser ⁊c. ¶ Dulcis in masculino ge. Ntō hic dulcis dulcior dulcissimus. In feminino. Ntō hec dulcis or. ma. In neutro. Ntō hoc dulce dulcius dulcissimū. Gtō huius dulcis oris. mi. huius dulcis oris me. huius dulcis. oris. mi dtō huic dulci ori. mo. huic dulci ori. me. huic dulci, ori. mo Actō hūc dulcē dulciorē dulcissimū. hāc dulcē dulciorē mā. hoc dulce dulcius dulcissimū. Uctō o dulcis dulcior. me. o dulcis dulcior ma. o dulce dulcius simū. Abltō ab hoc dulci ciore. vel dulciori. mo. ab hac dulci ciore. vel dulciori sima. ab hoc dulci dulciore vel dulciori. simo. Et plr ntō hi dulces dulciores cissimi. he dulces ciores. me. hec dulcia dulciora dulcissima. Gtō horū dulciū oiū. morū. harū dulciū dulciorum marū. horū dulciū ciorū. morū. Dtō his dulcibus dulcioribus mis in omni genere Actō hos dulces ciores. mos. has dulces ores. mas. hec dulcia ciora. ma. Uctūs similis est ntō: ⁊ abltūs dtō. Sic eunt fortis: suauis: mitis ⁊ silia. ¶ Felix in masculino gñe? Ntō hic felix: felicior felicissimus. In feminino gñe. hec felix or. ma. In neutro ge. Ntō hoc felix cius. mū. Gtō huius felicis oris. mi. huius felicis oris. me. huius licis oris mi. Dtō huic felici ori. mo huic felici ori me. huic lici ori. mo. actō hūc felicem orē imū. hāc licem. orē mā. hoc felix cius. mum. Uctō o felix felicior felicissime. o lix. or. ma. o felix cius. mum. abltō ab hoc felice vel lici. liciore vel ori. simo ab hac felice vel ci. ore. vel ori. ma: ab hoc felice vel ci. ore. vel ori. mo. Et plr ntō hi felices ores mi. he felices ores. me. hec felicia ora. ma. Gtō horū feliciū orum morum. harū liciū. orū marū. horū ciū. orū morū. Dtō his felicibus, oribus. mis. in oī genere: actō hos felices ores imos. has felices ores. imas. hec felicia. ora ima. vctūs silis est ntō. ⁊ abltūs dtō. Sic eunt misericors: prudens: solers: audax ⁊c.

* Quare Donatus solum quatuor gñā ponit.

¶ Genus quid est? Sexus: discretio ⁊ masculini a ceteris distinctio. Gñā nolm quot sūt? Septē. Que? masculinū ⁊c. Cur Donatus solū quatuor ponit? quia ꝯmune ce dicitur l cōe duum. quod vulgo cōmune nūcupatur: ⁊ cōe triū quod omne dicitur. et subcōe. i. epicenū. Dubium semper masculinū aut femininū aut neutrum est. et ita Donatus sufficienter genera enumerat.

* Propa natura propriorū qñ prodant.

¶ Numerus quid est? Dictionis forma q̄ discretionē quantitatis facere pōt. Roma in plurali caret. Cur. quia oīa propria vt propria sunt. carent plurali nisi sint tantum pluralia: vt athene. Cur dicis vt propria sunt. quia propria pro multis eiusdē nois propriorū naturam perdunt: vt Jacobi, Scipiones ⁊c.

¶ Casus quid est? Declinationis gradus. Et sunt sex ntūs. qui et rectus genitiuus qui ⁊ patrius ⁊ possessiuus. Dtūs qui ⁊ cōmendatiuus. Actūs qui ⁊ causatiuus. Uocatiuus qui ⁊ salutatorius. abltūs qui ⁊ cōparatiuus ⁊ latinus dicitur. Quot sunt recti? Duo. Ntūs ⁊ Uctūs. Quot obliqui? Quattuor. Gtūs. Dtūs. Actūs. Ablatiuus

¶ Declinatio quid est? Dictionis per casus in fine variatio. Unus quote declinationis? Nullius in nomine. Cur. quia habet secundā declinationē pnominis: vt vnus vna vnum. vnius vni. Quot sunt talia? Nouē. que. Unus/ vllus/ vter/ nullus/ solus alter/ totus alius/ ⁊ quis. Quot istorum habent vocatiuū? Tria. que. totus/ solus et vnus. Declina magister per regulas Donati. Non dicimus: quia declinationum regulas ex alio libro perfectius Christo fauente dicemus.

* Uñ dicitur pronomen.

Pronomem quid est? Pars orationis que pro nomine posita tantundē pene significat personamq; interdum recipit. Unde dicitur pronomen a pro et nomen quia pro nomine ponitur ne nominis iteratio fastidium pariat. Quot sunt

pronomina? Quindecim. que? Ego/tu/sui/ille/ipse/iste/hic/is/meus/tuus/suus/noster/
vester/nostras/vestras. Cur omittis quis/talis/qualis/a Donato inter pronomina numerata?
Quia quis/talis/qualis/teste Prisciano nomina sunt non pronomina: licet cum multis aliter
doceat Donatus. Cur ita? Quia proprium est pronominis certam significare personam
licet Donatus dicat personamque interdum recipit: et loco proprii nominis poni. hoc istis
non conuenit: ergo nomina sunt non pronomina. Ideo etiam qualitas omittitur: quia
nulla pronomina sunt infinita. Ergo in pronomine non est genus commune duum quod Dona
tus posuerat propter talis qualis. Nam nostras/vestras/omnis generis sunt. quia legimus ✻Genus
nostratia verba etc. Quot pronomina habent vocatiuos? Quatuor. que? tu/meus/noster/nostras commune duum
Quotuplex est pronomen? Quintuplex: quomodo? Demonstratiuum/relatiuum/possessi non est in pronomine.
uum/gentile et reciprocum. Meus quale pronomen? Possessiuum. quare? Quia per ipsum
possidere aliquid significamus. Quot sunt pronomina possessiua? Quinque. que? Meus/tuus/
suus/noster/vester. Quod est nomen his simile? Cuiuscuius cuium. vt cuia est penna.
Nostras quale pronomen? Gentile et patrium. quare? Quia per ipsum gentem patriamque
indicamus: vt nostras. id est nostre gentis vel patrie: Quot sunt pronomina gentilia?
Duo. que? Nostras et vestras. Quod est nomen his simile? Cuias: vt cuias es? Ro
manus etc. Sui quale pronomen? Reciprocum. quare? Quia sui significationem in se refle
ctit vt inuidus sibi nocet: se ledit. Quot sunt pronomina reciproca? Duo que? Sui et suus.
¶ Declina nostras. Nominatiuo hic et hec et hoc nostras: genitiuo huius nostratis
datiuo huic nostrati. accusatiuo hunc et hanc nostratem et hoc nostras. vocatiuo o
nostras. ablatiuo ab hoc ab hac ab hoc nostrate vel nostrati. Et pluraliter nominati
uo hi et he nostrates et hec nostratia. Genitiuo horum et harum et horum nostratium
Datiuo his nostratibus. Accusatiuo hos et has nostrates et hec nostratia. Vocati
uo o nostrates et o nostratia. Ablatiuo ab his nostratibus. Eodem modo declinatur vestras
Cur nostras et vestras preter morem pronominum sumunt in declinatione articulos
quia habent tertiam declinationem nominum. Cur meus/tuus/suus/noster/vester non su
munt articulos: quum habeant secundam declinationem nominum? Quia adiectiua sunt
Iam doctissimi asserunt adiectiua secunde carere articulis: vt bonus bona bonum
¶ Declina Idem. Nominatiuo idem eadem idem. Genitiuo eiusdem. Datiuo eidem
Accusatiuo eundem eandem idem. Ablatiuo ab eodem eadem eodem. Et pluraliter iidem
vel eidem eedem eadem. Genitiuo eorundem earundem eorundem. Datiuo eisdem vel
hisdem. Accusatiuo eosdem easdem eadem. Ablatiuo ab eisdem vel iisdem.

Verbum quid est? pars orationis cum tempore et persona sine casu aut age
re aliquid: aut pati: aut neutrum significans. Vnde dicitur verbum? A ver
bero: quia aerem verberat quum profertur. Amandi que pars orationis? ✻Amandi
Verbum. Amandi significat cum casu: quomodo est verbum? Cum casu verbum est et
quidem significat. sed absque genere masculino: feminino: aut neutro: iam intellige significat
sine casu cui genus accidit. Amandi cuius temporis et quote persone? Ex declara- cum casu.
tione nascitur: vt amandi te gratia venio: id est vt amem. hic presentis temporis est
prime persone. Et ita respondetur: de omni gerundio et supino. Quid est gerundium?
Verbum in di do dum: significationem eius a quo descendit gerens vt legendi. do.
dum. Quid est supinum? Coniugationis finis in um vel in u desinens vt lectum le-
ctu. ¶ Oportet quale verbum? Impersonale actiue vocis et coniugatur sic. Indica
tiuo modo tempore presenti. Oportet. Preterito imperfecto. Oportebat. Preterito
perfecto. Oportuit. Prete. plusquamperfec. Oportuerat. Futuro. Oportebit. Imperati
uo modo tempore presenti. Oporteat. Optatiuo vtinam. Oporteret: oportuisset: opor
teat: Coniunctiuo cum Oporteat. oporteret: oportuerit: oportuisset: oportuerit. Infi
nitiuo. Oportere: oportuisse. Futuro caret. Sic eunt penitet: decet: et plura. Actiue
¶ Da impersonalia actiue vocis? Refert/Interest/Est: que tria genitiuum casum non reci vocis impersonalia.
piunt preter primitiuos mei/tui/sui/nostri/vestri/nostrum/vestrum. Pro quibus interest
et refert capiunt ablatiuos mea/tua/sua/nostra/vestra. Et est neutros meum/tuum/suum/nostrum/vestrum
vt magistri interest diligenter docere. discipuli refert strenue discere: non tua inter
est me carpere si quid peccem: meum est te castigare: non tuum est hoc facere.
Accidit/euenit/et contingit itemque placetque.
Et libet/atque licet/liquet/expedit/adde decetque/.
Succedit/constat/prestat/restatque/vacatque/.
Sufficit/et conducit/aucnit verbum atque datiuum.
Vt libet mihi abire: prestat mihi agere quam iniuste ditari.

Penitet ⁊ tedet miseretq; pigetq; pudetq;.
Quartos cum patriis infinitum ve requirunt.
Ut penitet me peccati: aut penitet me peccasse.
Quartum vult decet atq; iuuat declarat oportet.
Ut me delectat studere. non decet te irasci: Omnia dicta fere interdum personalia sunt vt domum tuam decet sanctitudo ⁊c.
¶ Impersonaliũ passiue vocis cõiugatio liquet ex Donato. vt amatur: docetur ⁊c.
¶ Uerbo quot accidunt? Septem. qualitas: coniugatio ⁊c. aut octo: si pro qualitate modum formamq; ponas.

* Marti. qđ ex pe- rere; pẽnas nũc iabu isse tuas. ¶ Modus qđ est. Diuersa inclinatio animi. varios ei⁹ affect⁹ indicãs. Modi quot sunt? quinq;. qui indicatiuus ⁊c quare omittis modũ impersonalem quẽ ponit Donatus? quia quũ verbum impsonale modos habeat vt personale: iure ab aliis inter modos nõ locatur. Imperatiuus etiam depreccatiuus dicitur: q2 per ipm aliquid precamur. vt miserere mei deus. que sunt optatiui note. vtinã o si: vt: q: ⁊ si qua sũt aduerbia optandi alia. da exẽplum de vt. Ouidi⁹ in Ouidiana. Oraq; retro Flexit ⁊ vt vellet promptas habuisse sagittas. da exẽplũ de q. Nero apud Suetoniũ maq; vel lem nescire litteras. Da optatiui exemplũ sine nota. Alphis. Ouidiana. Uellẽ nulla forem. Coniunctiuus vocatur etiã subiũctiuus quia ipsi alterũ verbum subiungitur. que sunt note coniunctiui? Si dum: quum: quin: vt nisi ⁊c.
¶ Forma quid est? Uerbi species. Lectito vnde formatur. patebit ex alio libro.
¶ Cõiugatio qđ est? Uerbi declinatio. Cõiugatiões vbo2 quot sunt: quatuor. Cur ergo donatus solũ ponit tres. Tertia donati cedit in tertiã breuẽ ⁊ tertiam lõgam quã quartã dicim⁹. prima q̃ est. Nõ dicim⁹: q2 breuius ⁊ facilius per a ante re ⁊c. cognoscim⁹. licet donatus recte doceat. Sum cui⁹ cõiugationis aut gñis? Nullius quare q2 est penit⁹ anomalũ nec in o. nec in or desinẽs. Cur est anomalũ: q2 irregulariter coniugatur. vt edo es est: fero volo: q̃ tria sunt tertie cõiugatiõis: q2 dicimus edunt: ferunt: volunt ⁊ legunt. Sum autem est penitus irregulare.
¶ Quotuplex est preteritũ. Triplex. Imperfectũ. quod rem inceptã fuisse nondum perfectam significat: vt legebam. Perfectũ: qđ rem perfecte actam significat. vt legi. Plusq̃ perfectum quod rẽ diutule peperisse significat. vt legerem.
¶ Amabã vnde formatur. ab amas secũda psona pñtis indicatiui dempta s ⁊ addita bam aut bar: vt amabã amabar. a doces docebã docebar. Sed in tertia ⁊ quarta ẽt mutatur i in e. vt legis lege: legebã legebar. audiebam: audiebar.
Amaui vnde formatur. In pt̃o perfecto nõ est formatiõis generalis regula.
¶ Amaueram vnde formatur. A preterito perfecto amaui: versa i in e. fit amaue et addita ram fit amauerã rim amauerim ro amauero. Amaui addita s. ⁊ sem fit amauissem s ⁊ se fit amauisse. ¶ Quot tempora fiunt a preterito pfecto indicatiui. quinq; secundum terminationem. que ram. sem. rim. sse. da versus.

* Tpa q̃ fiunt a pte rito pfecto indicatiui Preteritum verbi de se dat tempora quedam.
Ram: sem: rim: ro: se: formabit cetera presens.
¶ In passiua voce hec tpa sumũtur ex pticipio ⁊ vbo sum: vt lect⁹ erã vel fuerã ⁊c.
¶ Amauerim potest ne esse optatiui modi. potest certe: q2 diomedes pteritum perfectum optatiui in rim ponit: vt vtinã amauerim. ⁊ id verum esse autoritate ostendit Priscian⁹. Uirg. libr. vi. hac Troiana tenus fuerit fortuna secuta. i. vtinã fuerit. Luca libr. i. Conditor artis finxerit ista. Tages. i. vtinã tages vir ille finxerit ista.
¶ Amabo vñ formatur: a scđa persona pñtis indicatiui singulario abiecta s. ⁊ addita bo: in passiuo bor. vt amas bo. bor. doces cebo bor; ⁊c. in prima ⁊ scđa coniugatione. Legam vnde formatur. a prima positione verbi versa o in am et in passiuo in ar. vt a lego legam legar. ab audio audiam. audiar. Sic cetera in tertia ⁊ quarta cõiugationibus: preter ibo. quibo: ⁊ antique audibo scibo ⁊c.
¶ Ama vnde formatur. a scđa psona presentis indicatiui abiecta s. vt amas ama. doces doce. audis audi ⁊c. in prima scđa ⁊ quarta. In tertia mutatur i in e. vt legis lege. In passiuo additur re: vt amare legere ⁊c.
¶ Unde formatur tertia persona pñtis imperatiui. a prima positione versa o in et vel ent in prima coniugatione. In aliis versa o in at vel ent vt amo amet ament doceo doceat doceãt ⁊c. In passiuo adiicitur ur. vt ametur. Prima psona pluralis imperatiui presentis ⁊ futuri fit ex tertia psona presentis abiecta t ⁊ addita mus: vt amet amemus. In passiuo mus in mur vertitur. vt amemur ⁊c.

¶ Amate unde formatur? A tertia persona presentis indicatiui amat adiecta e: sic a docet docete: a legit legite: ab audit audite. In passiuo pro te dr mini: vt amamini
¶ Amato unde formatur? A tertia persona amat addita o ⁊ in passiuo or: vt amato amator. Ita a docet doceto docetor: a legit legito legitor: ab audit audito auditor.
¶ Amatote unde formatur? Ab amato addita te. ita doceto docetote ⁊c. In passiuo tete vertitur in minor: vt amaminor.
¶ Amanto unde formatur? Ab amant addita o: ⁊ in passiuo or vt amantor. Sic a docent docento ⁊c. Amantote fit ab amanto addita te syllaba.
¶ Amarē unde formatur? A scda psona indicatiui amas ablata s ⁊ addita rem: ant in passiuo rer. Sic a doces docerē docerer. ab audit audirē audirer. sed in tertia i vertitur in e vt legis legerē. Hec vox est in presēti optatiui ⁊ in ptō īpfecto cōiunctiui
¶ Amem unde formaṫ. Ab amo: verso o in em. ⁊ in passiuo in er. vt amer in futuro optat. ui ⁊ pn̄ti ꝯiunctiui prime ꝯiugationis. In aliis o vertiṫ in am ⁊ ar: vt legā ar.
¶ Amare unde formatur. A secunda persona presentis indicatiui abiecta s ⁊ addita re: vt ab ama: amare. Sic a doces docere. ab audis audire. In tertia vertitur i in e: vt a legis legere. In passiuo re vertitur in ri: vt amari. Nisi in tertia. vbi adiecta re vertitur e in i. vt a legere legi. ⁊c.

Aduerbium quid est? Pars orationis que adiecta verbo significationem eius explanat atq̧ implet. Aliquando etiam mutat aut minuit: vt fortiter fecit: non ibo parum comest. ¶ Unde dicitur aduerbium? Ab ad. i. iuxta ⁊ verbum qꝛ iuxta verbum ponitur. vt declaret eius significationem. Unde deriuantur aduerbia? A nomine: vt docte fortiter. Sed audacter potius q̄ audaciter dicit: ⁊ difficulter: nō difficiliter. facile non faciliter. Ab adiectiuis secunde fiunt aduerbia in e. vt a pulcher pulchre. Ab adiectiuis tertie in ter. vt a comis comiter. hec sepe obseruantur: non semper. A nomine substantiuo vt vicatim hostiatim oppidatim viritim. i. de viro ad virum ⁊c. A pronomine. vt huc a verbo. vt sensim a sentio. Tractim: a traho. a nomine ⁊ verbo. vt pedetentim a pes ⁊ tento a prepositione: vt. intro ⁊c. Ponuntur item nomina pro aduerbiis: vt sole recens orto. i. recenter toruum intonat: pro torue ⁊c.

Aduerbia vn̄ veniuntur.

Quot sunt interrogatiua locorum? Sex precipua. que? Quo: id est ad quem locum Qua: id est per quem locum. Ubi: id est in quo loco. Unde: id est de quo loco. Quorsum: id est quem locum versus. Quousq̧: id est q̄ longe vsq̧ ad quem locum.
¶ Que aduerbia respondentur ad quo? Huc / illud / istuc / eo / aliquo / alio / foras / intro / vsq̧ / nusq̧ / siquo / nequo ⁊c.
¶ Que respondentur ad qua? Hac / illac / istac / ea / alia / siqua / nequa ⁊c.
¶ Que respondentur ad vbi / Hic / illic / istic / ibi / ibidem / alicubi / alibi / vel aliubi / intus: foris: passim: vsq̧: nusq̧: vbiq̧: sicubi ⁊c.
¶ Que respondentur ad unde? Hinc: illinc. istinc: alicunde: intus: foris: necunde: sicunde: superne: inferne ⁊c.
¶ Que respondentur ad quorsum? Horsum: illorsum: istorsum: antorsum: retrorsū: dextrorsum: sinistrorsum: leuorsum: sursum: deorsum: ⁊c.
¶ Que respondentur ad quousq̧? Hucusq̧: illucusq̧ ⁊c.

Participiū quid est? Pars orationis partem capiens nominis partemq̧ verbi. Unde dicit participiū? A partem capiēdo. ¶ Quot sunt tempora in participio? Tria. q̄? presens: ptm̄: ⁊ futurū. Ans ⁊ ens sunt presentis ⁊ preteriti imperfecti tpis. Tus: sus: xus: ⁊ uus: preteriti perfecti ⁊ plusq̧perfecti tpis. Dus: ⁊ rus: futuri tpis. ¶ Presens unde formaṫ? A preterito imperfecto indicatiui versa bam vel bar in ns. vt amabam amans. letabar letans. legebā legens, ⁊c. Excipiunṫ iens: quiens: ab ibam: ⁊ quibam
¶ Preteritum unde formatur? A supino in u addita s. vt a lectu lectus.
¶ Futurū unde formatur? In rus fit a supino in u addita rus. vt a lectu lecturus. In dus fit a genitiuo presentis versa tis in dus: vt amans amantis fit amandus.
¶ Quomodo declaraṫ participiū in vernacula lingua? Presens sic. amans aymāt minnende. Preteritum sic amatus aymc: ghemint. Futurum in rus sic amaturus qui aymera die sal minnent: per relatiuum scilicet qui que quod ⁊ verbū eiusdem temporis. In dus sic amandus qui sera aymie: die sal ghemint zijnt ⁊c.
¶ Quot sunt terminationes pticipioꝝ? Octo. que? ans: ens: tus: sus: xus: uus: rus: dus: Quot modis participiū fit nomen? Quatuor. Quibus? Mutatione regiminis

Participium quatuor modis fit nomen.

vt amans vini. Neqꝫ enim dicitur amo vini sed vinum. Comparatione: vt amans quum facit amantior comparatiuum. Compositione vbi non ita componitur verbum vt innocens indoctus. Neqꝫ enim innocco aut indocco dicitur. Amissiõe tẽporis vt amandus pro dignus amari ⁊c.

* Coniunctiones encletice.

Coniunctio quid est? Pars orationis annectens ordinansqꝫ sententiam. Vñ dr̃ coniunctio? a cõiungẽdo: qr ceteras partes in oratione cõiungit. Que qualis coniunctio? Encletica siue inclinatiua. Quare? quia precedente in syllabam ert. liens ipsa inclinatur.

Que sunt coniunctiones encletice? Tres: queqꝫ ue/ne/ vt dixitqꝫ communiter ⁊c. sentisne.

* Prepositio duobus modis in oratione locatur.

Prepositio quid est? Pars orationis ⁊c. Unde dicitur prepositio? a preponendo: quia preponitur ceteris partibus in oratione.

¶ Prepositio quot modis in oratione locatur? Duobus. Quibus? per cõpositionẽ qñ est pars dictionis cõposite figure: vt ademo per appositionem quando non est pars orationis cõposite figure: vt ad patrem.

¶ Da prepositiones accusatiui casus? Ad apud ⁊c.

Quomodo dicimus enĩ. Ad patrem/apud villam/ante edes/aduersum vel aduersus inimicos. Cis rhenum: citra forũ: circiter annos: circũ vicinos: circa templum. Contra hostes. Erga propinquos: extra terminos: inter naues.

Intra moenia: infra tectum: iuxta macellum.

Ob augurium: per partem: penes arbitros.

Pone tribunal: post tergum. Preter officium: prope fenestram.

Propter disciplinam. Secundum fores. Secus viam. Supra celum.

Trans ripam: vltra fines: vsqꝫ oceanum: vticam versus.

¶ Da prepositiones ablatiui casus? A/ab/abs ⁊c.

Quomodo: dicimus enim. A domo/ab homine/abs quolibet.

Cum exercitu: coram testibus: clam custodibus. De foro: e turre: ex prefectura.

Pro clientibus: pre timore: palam omnibus. Sine labore. Absqꝫ iniuria.

Tenus pube: quod nos dicimus pubetenus. procul dubio: procul vrbe.

* Virgili. Arma sub aduerso posuit radicentia quercu.

¶ Da prepositiones vtriusqꝫ casus? In/sub/super/⁊ subter.

¶ Quando accusatiuo casui seruiunt? Dum motum ad locũ significamus: vt eo in templum: curro sub antrum: cado super aquas: ingredior subter lodicem.

¶ Quando ablatiuo seruiunt? Dum quietem aut in loco motum significamus: vt sum in cubiculo: iaceo sub sponda. Sedeo super viridi fronde: dormio super lodice. In pro erga ⁊ cõtra: accusatiuum solum habet: vt pro circiter: aut paulo ante: velut Crudelis in hostem: pius in patrem: sub noctem dixere vale. Super pro de ablatiuo gaudet: vt super hac re plura tibi alias. Clam vtriusqꝫ fuit casus vt procul. Sed finem facio: quia in Sintaxi plene docebimini

* Virgili. Multa super priamo rogitans super hectore multa.

Interiectio quid est? Pars orationis significans mentis affectum voce incognita. Unde dicitur interiectio? ab interijcior. i. interponor. Nam aliis partibus orationis interijcitur: seriem orationis rumpens.

¶ Significationes interiectionũ quot sunt? Pene innũere: vt gaudẽtis dolẽtis ⁊c. Da gaudẽtis: vt euax/oh/o. Da dolẽtis: vt heu/hei/o/ah. Da admirantis: vt pape/vah/o Da expauescentis: vt at at/hei. ah. Da deridẽtis vt aha/ehe/ahu/phi. Da faciati: vt ohe. Da exclamantis: vt pro/o/ah. Da irascentis: vt nefas/malum infandũ/ pronefas/o. Da laudantis: vt euge. Da vitantis: vt apage. Da ridentis: vt ha ha/he. Da deprehendentis: vt atat. Da silentis: vt au st. Da minantis: vt veh. Eadem interiectio sepe est diuersarum significationum.

Noia quõ fiunt interiectiones.

¶ Quomodo malum/nefas infandum/que nomina sunt: fiunt interiectiones? Nã quicquid animus interijcit quo detracto contextus manet integer: fit interiectio Virgilius in .j. eneid. Nauibus (infandum) amissis vnius ob iram Prodimur. Ordo enim erat. Nos prodimur amissis nauibus ob iram vnius Junonis: sed cum exclamatione interijcit: infandum: quasi dicat: pro scelus indignum.

¶ Questiuncularum Despauterij de octo orationis partibus cum latinitatis regulis Finis.

¶ Deo gratias.

Rudimenta

¶ Eiusdem Despauterij de penitentia: questiuncule puerulis non inutiles.

*Penitentie effect⁹.

Penitentia quid est? Peccati cõmissi cũ intima cordis contritione: & firmo amplius nõ peccãdi proposito emendatio. Quid est penitẽtie effect⁹? Penitẽtia angelos letificat: impios iustificat/ amissa bona reuocat: & ad vitam eternam inuitat. Quot necessaria sunt recte penitenti necessaria? Quinq̃. Que? Uenie spes/ Cor recte penitẽdis contritio/ Culpe cõfessio/ Eorũ que sacerdos fieri iussit cõpletio/ Peccati fuga. Quomodo peccatum vitatur? Peccandi occasionem cauendo: vt pote voluptatem/ ludos/ spectacula/ prauum sodalem: & id genus reliqua. Cui nihil dimititur? Qui neq̃ dimitit aliẽs: neq̃ ablata pro viribus restituit. Qui id probas? Nã in dominica oratione dicit. Dimitte nobis debita nr̃a sicut & nos dimittim⁹ debitorib⁹ nr̃is Et diuus Augustinus ait. Non dimittitur peccatũ. nisi restituatur ablatũm. Ergo quibuscunq̃ malefecimus verbo vel ope pro parte, virili satisfaciamus, & q̃cquid odiũ in quẽuis cõcepimus/ eradicemus: vt confessio nr̃a sit deo accepta. Quid est confessio? Confessio est coram sacerdote idoneo vel in extrema necessitate/ coram quouis peccatorum declaratio. Qualem decet esse confessionẽ? Ueram/ de proprijs peccatis/ integram/ citam frequenterq̃ firmam/ modestam/ voluntariam/ apertam cum mora vt plane intelligatur: cũq̃ sufficienti cõtritione: ita vt hominẽ q̃ talia fecit multum peniteat: cum firmo amplius non peccandi: & deinceps penitentiam agendi proposito. Quid confiteri volenti agendum est? Ante omnia secum in cubiculo: aut cellula vel alio secessu sepe & multum secũ cogitet: vbi/ quomodo/ qñ/ cum quibus/ quoties: & q̃ enormiter peccauerit: an locutione/ an consensu/ an voluntate an opere. Quid boni omiserit: quod factum oportuit. Nec satis putet si mentitum fuisse fateatur: sed qua in re: quid mali attulerit mendaciũ explicet: nec solum dicat peccaui in gula: sed addat quantũ, an ebrius fuerit: an vomuerit &c. Idq̃ vbi & quoties &c. Ubi autẽ quis secũ oĩa diligẽter discusserit: & pẽsiculauerit: tum demum cum magna reuerentia: non tanq̃ fabulam recitaturus adeat sacerdotem & facto signo sancte crucis: dicat/ Bñdicite. Deinde post pauca verba sacerdotis ita pergat. Cõfiteor deo celi: & beate Marie virgini: & oĩbus sanctis dei: & tibi pater: quia ab hora qua peccare potui in presentem diem peccaui nimis cogitatione: locutione: & ope. Mea culpa/ mea culpa/ mea maxima culpa. Hic incipiat dicere quomodo peccauerit. Primũ cogitatione: deinde locutione: postremo opere & omissione. Opere in pctis mortalibus: in peccatis contra, spiritũ sanctũ &c. Omissione in mãdatis: operibus misericordie. &c. Que omnia paucis mox aperiam. Ubi autẽ quecunq̃ nouerit confitẽs sacerdoti diligẽter addet. Quocũq̃ modo: ego miserrim⁹ peccator: in omnibus peccauerim dico meã culpã: & rogo a deo veniam: et precor beatissimam virginem Mariam cum omnibus sanctis: & te pater: vt oretis p me dñm Iesum christum: peccatorum meoꝝ veniam: si plura occurrerent: libenter confiterer. Et te pater mi suppliciter peto vt a peccatis me absoluas: & sacro sancte ecclesie me restituas.

*Confessio qualis eẽ debeat.

¶ Quid est peccatum? Precepti diuini inobedientia. Quid delictum? Est boni quod fieri oportuit omissio. Sed differentia peccati & delicti plerunq̃ confunditur. Quotuplex est peccatũ? Triplex: quomodo. Origĩale a protoplasto: qd baptismate deletur. Ueniale quod venia non caret etiam sine confessione. Et mortale qd sine confessione & penitentia ad eternã mortẽ ducit. Quot sunt pctã mortalia? Septem. Que. Superbia/ Ira/ Inuidia/ Gula/ Luxuria/ Accidia/ & Auaritia Que sunt pctã in spiritũ sanctũ? Pertinax/ agnite veritatis impugnatio: qz deus misericors est peccatis/ Uenie a deo impetrãde desperatio/ In malis obstinatio/ Proximi virtutis odiũ & inuidẽtia/ Penitẽtie cõtẽptus. Que sunt pctã aliena: ad mala patranda? iussio/ irritatio/ consensus/ consilium/ laudatio/ permissio/ confugium/ & participatio. Que sunt pctã coram deo vindictam poscentia aut clamantia? Homicidiũ/ Peccatũ sodomiticum vel contra naturã/ Pauperum oppressio/ Mercedis detentio. Que sunt circumstantie peccata aggrauantes? Ordo/ locus/ scientia/ tempus/ etas/ cõditio/ numerus/ mora/ copia/ causa/ modus/ dignitas/ pusilla resistentia.

*Pctm̃ & Delictum.

Pctã mortalia

*Pctã in spm̃ sctm̃

Pctã coram deo vindicta poscentia.

*Circumstantie aggrauãtes peccata.

¶ Quot sunt fidei articuli? Duodecim. Qui? In apostolorum simbolo hunc in modum qui sic locantur.

¶ Petrus. Credo in deum patrem omnipotentem creatorem celi et terre.
¶ Andreas. Et in Jesum Christum filium eius unicum dominum nostrum.
¶ Jacobus maior. Qui conceptus est de spiritu sancto: natus ex Maria virgine.
¶ Joannes. Passus sub pontio pilato: crucifixus mortuus et sepultus.
¶ Thomas. Descendit ad inferna tertia die resurrexit a mortuis.
¶ Jacobus minor. Ascendit ad celos sedet ad dexteram dei patris omnipotentis
¶ Philippus. Inde venturus est iudicare vivos et mortuos.
¶ Bartholomeus. Credo in spiritum sanctum.
¶ Matheus. Sanctam ecclesiam catholicam: sanctorum communionem.
¶ Simon. Remissionem peccatorum.
¶ Judas Thadeus. Carnis resurrectionem.
¶ Mathias. Vitam eternam. Amen.

* Ecclesie precepta

¶ Quot sunt ecclesie precepta? Quinque. Que? Festis audire sacrificiū quā Missam vocant. Semel ut minimū uno quoque anno confiteri. Sacram eucharistiam reverēter paschate sumere. Festa publica celebrare. Jeiunia quatuor temporum cum vigiliis et quadragesima diligenter observare.

Sacramēta quot sūt

¶ Quot sunt sacramenta? Septem. Que? Coniugium. Sacerdotium. Baptismus. Confirmatio. Sacrosancta Eucharistia. Confessio. postrema unctio.

¶ Quot sunt dona spiritussancti? Septem. Que? Sapientia / scientia / intellectus / consiliū / fortitudo / pietas / timor domini. ¶ Quot sunt opera misericordie spūalia? Septem. Que? Peccantē corrigere. dubitanti recte consulere. ignorantē docere. mestū cōsolari. iniurias ferre. delinquēti ignoscere. pro salute proximi orare. ¶ Quot sunt corporalia misericordie opera? Septē. Que? Aegrotos visitare: egrum necessariis donare: captivum redimere: nudum vestire: peregrinū hospitari mortuū sepelire. et ut summatim dicam cunctis miseriis subvenire pro viribus et compati.

¶ Quot sunt beatitudines? Octo. Que? Continētur pulchre in his. dei nostri Jesu Christi verbis mellitissimis.

¶ Beati pauperes spiritu: quoniam ipsorum est regnum celorum.
¶ Beati mites: quoniam ipsi possidebunt terram.
¶ Beati qui lugent: quoniam ipsi consolabuntur.
¶ Beati qui esuriunt et sitiunt iustitiam. quoniam ipsi saturabuntur.
¶ Beati misericordes: quoniam ipsi misericordiam consequentur.
¶ Beati mundo corde: quoniam ipsi deum videbunt.
¶ Beati pacifici: quoniam ipsi filiĳ dei vocabuntur.
¶ Beati qui persecutionē patiūtur propter iustitiā. qm̄ ipsorum est regnū celorum.

¶ Quot sunt virtutes cardinales? Quatuor que? Justitia. Prudētia. Temperātia. Fortitudo. ¶ Quot sunt virtutes theologice? Tres Que? Fides. Spes. Charitas.
¶ Quot sunt sensus? Quinque. Qui? Visus. Auditus. Olfactus. Gustus. Tactus.
¶ Quot sunt antique legis precepta? Decem. Que? His Aldi versibus que declarantur elegantissime.

id est ex toto corde. idest honora.

¶ Mente deum tota venerare: et semper adora.

¶ Precepta decalogi sunt decem: que habentur in exodo. capite vicesimo. Primum preceptum est. Non habebis deos alienos coram me.

id est sine optima causa sup. per. id est maiestatem. idest divorum dei. s. et sanctorum

Non iures frustra sanctissima numina divum.

* Dies sabbati est omnis festus dies quem ecclesia sancta publice celebrari precipit.

¶ Secundum preceptum. Non assumes nomen domini tui in vanum. Nec enim habebit insontem dominus: qui assumpserit nomen domini sui frustra.

idest preterea. id est aliquid. id est operari.

Hinc caveas festis quicquam exercere diebus.

id est prohibitum. sup. tu. id est multum honora patrem et matrem.

Quod vetitum est: magno pius affice honore parentes.

¶ Tertium preceptū est. Memento ut diem sabbati sanctifices. id est omnem diem festum: quem publice celebrari sancta ecclesia precipit. ¶ Quartum preceptum est Honora patrem tuum et matrem tuam: ut sis longevus super terram.